

איך עונים על שאלה באזרחות

צורת תשאול: מילות ההוראה המקובלות

1. **ציין** - התלמיד מזהה את המושג עליו נשאל : גישה, זכות, עקרון, מדיניות, (זיהוי המושג)
2. **הצג** - התלמיד מפרט את הידוע לו על המושג עליו נשאל בהתאם לחומר הלימוד ובהתאם לדרישות השאלה (מעין הגדרת המושג, אך ניתן לכתוב אותה במילותיו של התלמיד)
3. **הסבר** - הבהרת החיבור בין האירוע / הטקסט לבין המושג. תשובה מלאה לחלק זה מורכבת משני חלקים : ביסוס, וקישור.
 - א. **ביסוס** - **התלמיד מראה ש...** התלמיד מתייחס למרכיבים באירוע/בטקסט הקשורים למושג אותו התבקש לאתר בשאלה, וזאת ע"י **ציטוט** המשפטים הרלוונטיים מהאירוע, או על ידי כתיבת החלק הרלוונטי בטקסט במילותיו.
 - ב. **קישור** - **התלמיד מבין ש.....** התלמיד מצביע על הקשר בין המושג אותו הציג (בחלק השני של התשובה) לבין המשפטים הרלוונטיים אותם איתר באירוע / בטקסט (הקישור הוא בין : הצגת המושג לבין הביסוס)

שאלת הבעת עמדה

בדרך כלל השאלה תתחיל בתיאור מקרה או מצב ואז ההוראה הבאה-

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

- א. **טענה** - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.
- ב. **הנמקה** - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

דגשים לתשובה איכותית

1. **תשובה מלאה**- תשובה מלאה מתחילה בהקדמה שהינה בעצם חזרה על מילות השאלה אך בניסוח של תשובה. לאחר מכן יבוא החלק העיקרי (גוף התשובה) של התשובה ולבסוף סיכום שיבהיר לבוחן את הנקודה שהנבחן רצה להוכיח. לדוגמה-

א. **שאלה**- על איזו זכות מדובר בקטע?

ב. **תשובה**- בקטע מדובר על הזכות לשוויון... גוף התשובה.... לסיכום, כל הנימוקים שהבאתי בתשובה מוכיחים כי.... ולכן מדובר על הזכות לשוויון.

2. **תשובה מנומקת**- בגוף התשובה יש להביא מספר נימוקים התומכים בטענה שהתשובה מנסה להוכיח. דוגמה-

א. **שאלה**- למה איחרת?

ב. **תשובה**- איחרתי כי.....

3. **ניסוח תקין**- התשובה כתובה בעיברית תקינה, יש להקפיד על שפה כמה שיותר גבוהה ותחביר נכון. משפטים ברורים הכתובים היטב, מקלים על הבוחן את הקריאה של מבחנים רבים ובכך עוזרים לבוחן להתמקד בתוכן ולא בפיענוח הצופן.

4. **ניסוח נכון**- יש להשתמש בהגדרות המדוייקות אותן למדתם בשיעורים. לדוגמה-

א. **נכון**- "הזכות לקניין"

ב. **לא נכון**- "הזכות לרכוש"

והכי הכי חשוב- נא להקפיד על כתב קריא וברור!!!!!!

כיצד נדע למה מתכוונים בשאלה?

המונחים שאליהם מתכוונים בתשובה	הדרישה בשאלה
כל אחת מזכויות האדם, זכויות האזרח, הזכויות החברתיות וזכויות קבוצה/מיעוט .	זכות
כל אחד מעקרונות הדמוקרטיה (בדרך כלל חוץ מעקרון הזכויות שכן לגבי זכויות שואלים על הזכויות עצמן) + ערכים כמו שמירה על בטחון המדינה, שמירה על הסדר הציבורי, כיבוד רגשות הציבור, כיבוד רגשות דתיים.	עיקרון
דמוקרטיה כצורת שלטון-דמוקרטיה פורמאלית, דמוקרטיה כערך- דמוקרטיה מהותית.	משמעויות הדמוקרטיה
דמוקרטיה ליברלית, דמוקרטיה ריפובליקנית, דמוקרטיה רב תרבותית	גישות ביחס לדמוקרטיה
ליברליזם , סוציאל דמוקרטיה	גישות כלכליות חברתיות
פרלמנטארית או נשיאותית ישירה או עקיפה מדיניות הבחנה, מדיניות העדפה מתקנת. ניתן להעריך מדיניות גם כאפליה פסולה.	שיטת ממשל סוגי דמוקרטיה מדיניות
הגישה הליברלית, הגישה הסוציאל דמוקרטית.	גישות כלכליות חברתיות (או מדיניות חברתית כלכלית)
פוליטיות(אזרח), טבעיות/בסיסיות, חברתיות/קבוצה (מיעוט)	סוגי זכויות
ההיבט הפורמאלי או ההיבט המהותי	היבטים של שלטון החוק
מחוקקת- הכנסת, מבצעת- הממשלה הרשות השופטת	רשויות השלטון
פלילי, אזרחי , חוקתי	סוגי משפט
לאומיות פוליטית, לאומיות אתנית.	סוגי לאומיות
תורה, דתית לאומית, תרבותית לאומית, העם היהודי, מדינת היהודים, כלל אזרחיה	גישות למדינת ישראל
היבט דתי, היבט לאומי, היבט תרבותי.	ההיבטים השונים של יהדות הבאים לידי ביטוי בחוקים המבטאים את היות המדינה יהודית.

- הזכות להירות נחלקת לזכות להירות כללית או להירות הנגזרות ממנה. הנכם מתבקשים קודם לבדוק אם השאלה מתייחסת לזכות ספציפית, (לבחור את המתאימה ביותר) ורק אם אין זכות ספציפית אז לציין את הזכות הכללית להירות.
- פגיעה ברגשות והשפלה קשורה לזכות לכבוד.
- הזכות לחיים בכבוד קשורה לזכויות חברתיות (הזכות לרמת חיים) והזכות לכבוד לזכויות טבעיות.
- כאשר ישנו שימוש בתיאור אירוע במגנונים של הצבעה יש לבחון את השימוש בעיקרון הכרעת רוב.
- אי ציות לחוק, תקנות, צווים, פסקי דין של בית משפט או אפליה במימוש החוק רומזים על פגיעה בעיקרון שלטון החוק.
- כאשר יש להגדיר מושג המורכב מצמדי מילים כמו למשל "שלטון החוק" "זכויות קבוצה" יש תחילה להסביר את המרכיב (תחילה הגדירו חוק בעיקרון שלטון החוק והגדירו קבוצה בזכויות קבוצה) ורק לאחר מכן את המכלול.
- במידה ותבקשו לציין "זכויות" (ברבים), סביר להניח שהכוונה לסוג/קבוצת זכויות כמו זכויות טבעיות או חברתיות או זכויות קבוצה. בדרך כלל לא מבקשים לציין מספר של זכויות שונות באותו סעיף. במידה וכן יציינו את מספר הזכויות המתבקשות.

חלקי הבחינה

מבנה הבחינה

חלק א- אירועים (14 נקודות)

בחלק זה מובא בדרך כלל מקרה אקטואלי מהמציאות החברתית והפוליטית בישראל או בעולם. באירוע מוצגת התנגשות בין זכויות/עקרונות/גישות לדמוקרטיה/סוגי מדיניות ועוד הבחנות מושגיות שיופיעו בטבלה בהמשך. כאן אתם מתבקשים:

1. לקרא את השאלות שאחרי האירוע קריאה ראשונית שתכוון את קריאתכם את האירוע.
2. לקרא את האירוע ולסמן מילים, מושגים ומשפטים שנראים לכם קשורים לתשובה.
3. לקרא שוב בעיון את השאלות תוך זיהוי מדויק של המושגים שעליהם אתם נשאלים.
4. לשחזר את הטבלה המופיעה להלן ולהחליט מהי התשובה המתאימה ביותר.
5. לכתב תשובה הכוללת ציון, הצגה, הסבר(ביסוס + קישור) לטקסט.

אין להביע כאן את דעתכם. לא יבקשו זאת מכם.

חלק ב' שאלות ידע (40 נקודות)

בחלק זה יש לענות על שלוש שאלות מתוך חמש **שאלות ידע פשוטות** (כל שאלה 9 נקודות) ושאלה אחת מתוך שתי **שאלות ידע מורכבות** (כל שאלה 13 נקודות).

שאלות אלו נלקחות ממרב הפרקים בספר. אין מנוס משינון חומר זה.

שאלות ידע פשוטות

בשאלות אלו אתם נדרשים בדרך כלל להגדיר להסביר ולעתים גם להדגים מונחים או מושגים הקשורים בחומר הנלמד. לדוגמה: הגדירו מהי דמוקרטיה מתגוננת. לעתים נדרש כימות לדוגמה ציין, הצג, הסבר שניים/שלושה וכי

דרישות השאלה	דוגמה לשאלה
הגדרה/הסבר של מונח	הסבר מהי חסינות
הסבר חשיבותו של המונח	הסבר את חשיבות עיקרון הסובלנות בדמוקרטיה
הדגמת המושג	הדגם שלושה חוקים המבטאים את היות המדינה יהודית

שאלות ידע מורכבות

דרישות השאלה	דוגמה לשאלה
קשר אינטגרציה בין שני מונחים מנושאים שונים	. במגילת העצמאות יש ביטוי לשני סוגי לאומיות. הסבר
השוואה בין גישות	הסבר נושא אחד משותף לגישות הליברלית והסוציאל-דמוקרטית ושני הבדלים בין הגישות הללו.
אמירה או טענה שיש לסתור או להצדיק	"מי שאינו ממלא חובות לא זכאי לזכויות". הסבר האם הטענה נכונה.
הסבר שני מושגים הנלמדים באותו נושא או בפרק לימוד אחד.	הסבר מהם "יסוד אתני" ו"יסוד פוליטי" בזהותו של לאום

בשאלות ידע מורכב התלמידים לרב מקבלים את הציון הנמוך ביותר מכלל השאלות. השקיעו תרגול ומחשבה על שאלות אלו. **החומר לשאלות אלו יהיה מתוך האשכול אותו למדתם.**

- בשאלות אלו אתם נדרשים לבצע מטלות כמו: ציינו, הציגו, הסבירו, השוו והדגמו.
- שאלות השוואה דורשות מחשבה שמתבטאת בבחירת הנושאים הרלוונטיים להשוואה ובבחירת הנושא המסוים שאליו מתייחסות הגישות באופן דומה או שונה בהתאם למתבקש בשאלה. יש להדגיש מהו הנושא /סוגיה שבחרתם להשוות ולאחר מכן להסביר את ההתייחסויות הדומות או השונות של כל גישה לנושא זה. שאלות ההשוואה בדרך כלל הן לגבי הגישות החברתיות-כלכליות והגישות למדינת ישראל/סוגי לאומיות. בנושאים אלו יש במיוחד לזכר הנחיות אלו.
- השאלות כאן דורשות ראייה מקשרת בין נושאים שונים. לכן לימדו היטב את המיפוי הכללי.
- לפעמים מציינים כמה מטלות. רצוי להדגיש במרקר כל מטלה ולא לשכוח לענות על כלן.
- לפעמים בשאלות מדגישים מלה עם קו מתחתיה. במקרים אלו יש להשקיע מחשבה מדוע הודגשה המלה ולכוון את התשובה בהתאם.
- הקפידו לענות על שאלות בחומר שבו אתם שולטים.
- יש לכתוב כל מטלה בשורה חדשה.
- אין לכתוב תשובות ארוכות ומקיפות. השאלות בחלק זה הן ממוקדות מאוד והתשובה הנדרשת עליהם אמורה להיות מדויקת. יש לענות רק על מה שנשאלתם.

חלק ג – שאלת טקסט לא ידוע (24 נקודות).

הערה: בחלק זה בבחינה יש לענות אך ורק על קטע 1 ולא על קטע 2

1. בחלק זה יופיע טקסט לא ידוע. ועליו שלוש שאלות. עליכם לבחור שתי שאלות מתוך השלוש. 12 נקודות לכל שאלה.
2. הטקסטים נלקחים בדרך כלל מתוך עיתון או מאמר.
3. בשאלות אלו מופיעה בד"כ הציון של המושג בשאלה. (לדג': בקטע באה לידי ביטוי הגישה הדתיתלאומית)
4. בעקבות הקטע אתם נדרשים:
 - א. **שלב א'** - להציג את המושג במלואו במנותק מהקטע על פי הנלמד
 - ב. **שלב ב'** - להסביר (בדומה להסבר שקיים בשאר המבחן)
5. רצוי לקרוא קודם את השאלות ואחר כך את הקטע.
6. יש לקרוא את הקטע לפחות פעמיים ולסמן במרקר את המושגים, המשפטים שנראה לכם שהם קשורים לתשובה.
7. הרבה מההנחיות שניתנו ביחס לחלק א' מתאימות מאד לחלק זה.
8. ההנחיות לגבי שאלות השוואה שניתנו ביחס לחלק ב' רלוונטיות גם לחלק זה.
9. אם הטקסט קשה להבנה ואתם יודעים לענות על שלב ההצג המופיע בחלק זה, עדיף לענות ובכך לקבל חלק מן הנקודות.

חלק ד – שאלות חצי אירוע ושאלות עמדה (22 נקודות)

1. בחלק זה יש לענות על שתי שאלות מתוך חמש. 11 נקודות לכל שאלה.
2. ארבע שאלות בחלק זה הן שאלות דומות לשאלות בחלק א', אך רק צד אחד נכלל בהן. השאלות בחלק זה מכוונות למונחים כמו זכות, סוג זכות, עיקרון דמוקרטי, מדיניות, וכו' (ראו טבלה בחלק א').
3. על שאלות בחלק זה יש לענות בדומה לחלק א': ציין, הצג והסבר.
4. בחלק זה הנכם נדרשים להגדרת מושגים וידע. השאלות נראות קלות והן בסוף המבחן ויש נטייה לסיים וללכת. עוד קצת. השקיעו מחשבה בבחירת השאלות שאתם הכי בטוחים לגביהן שכן כל שאלה כאן מבחינת הניקוד ערכה שווה לציין.

5. לעתים בשאלות אלו מופיע היגד. עליכם לזהות את חלקי ההיגד, לזהות מושגי מפתח, להסביר אותם ואחר כך להסביר את חלקי ההיגד ולקשר ביניהם.
6. שאלות מס 15-16 תהינה שאלות עמדה. בשאלת עמדה עליכם להביע את עמדתכם (רק כאן) בסוגייה אזרחית המעוררת דילמה, תוך שימוש במושגים שנלמדו וב"שפה אזרחית". (ראו הנחיות למענה על שאלת עמדה בעמ' הראשון)

טיפים נוספים

1. מומלץ להתחיל את הבחינה בכתיבת כל ראשי התיבות, המושגים ועוד דברים שיעזרו לכם להזכר במהלך הבחינה על אחד מדפי מחברת הבחינה ולכתוב עליו "טייטא". דף זה לא יבדק אך יהווה לכם עזר נהדר במהלך הבחינה. הקדישו לזה לא יותר מ-5 דק'.
2. אין להשתמש בסלנג בבחינה לדוגמה: לכתוב שעיקרון הגבלת השלטון נועד לזה שהמדינה "לא תתפוס תחת". זה טוב לחבר'ה בשכונה, אך לא לבוחן היקר שלנו.
3. כאשר אתם מתבקשים להסביר או לנמק בבחינה, הבוחן מתייחס למה שכתבתם ולא למה שהרגשתם, חשבתם התכוונתם, ברור שאתם יודעים, מובן מאליו מבחינתכם.
4. יש להקפיד על כתיבה ברמה הצורנית: פסקאות, סימני פיסוק, התחלת נושא חדש בשורה חדשה, התחלת כל שלב בתשובה (ציין/הצג/הסבר) בשורה חדשה,
5. הבלטת מושגי מפתח, כתב ברור, ניסוח ברור. התשובות צריכות לקפוץ לעיניו של הבוחן לדוגמא: נימוק א ובשורה חדשה נימוק ב.
6. שימו לב שהשאלות לעיתים מורכבות מתתי שאלות שיש להתייחס אליהן בנפרד, אם כי בתשובה אחת.
7. נצלו את כל הזמן העומד לרשותכם במבחן. בד"כ תלמידים יוצאים לפני הזמן – וחבל. קראו בעיון את השאלות ואת מרכיבי התשובה הנדרשים מכם. אל תמהרו להחזיר את המבחן. בדקו את המבחן בסוף.
8. הקפידו בחלק ג' לענות על האשכול אותו למדתם.
9. שימו לב שבבחינה ישנם ארבעה חלקים ולא שלושה!!!
10. הקפידו לענות על כל חלקי המבחן.